

SAUNOMALLA JOHDETTU ULKOPOLITIIKKA

Suomi-kuvan edistäminen itävaltalaisten toimittajien lehdistövierailujen avulla vuosina
1970-1980

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatintutkielma

2.1.2018

Eelis Rytönen

SISÄLLYS

Johdanto.....	2
1. Itävaltalaiset toimittajat Suomessa	5
2. Suomen poliittinen tilanne itävaltalaisten toimittajien lehtikirjoituksissa.....	10
2.1. Epäilyjä puolueettomuudesta.....	10
2.2. Huonoja ja hyviä vieraita	13
3. Suomen kulttuuri ja talous osana Suomi-kuvaa.....	18
3.1. Saksalainen ja moderni Suomi	18
3.2. Sauna-Suomi	22
Loppulause	26
Lähdeluettelo.....	29

Johdanto

Vuosi 2017 on Suomi-kuvan kehittämisen kulta-aikaa. Suomi-kuvaa on pyritty kehittämään 100-vuotisjuhlien takia erityisen paljon niin kotimaassa kuin ulkomaillekin. Suomen ulkopoliitiikan hoitamiseen on aina kuulunut luoda hyvää kuvaa Suomesta ulkomaille, vaikka varsinainen maakuvan ”brändääminen” ilmestyi vasta 2000-luvulla.¹ Suomelle onkin ollut väkiluvultaan pienenä valtiona erityisen tärkeää, kuinka muut maat suhtautuvat siihen. Useat poliitikot ovat korostaneet kansainvälisen yhteisön ja vapaan kaupan merkitystä Suomelle. Erityisesti kylmän sodan jännittyneessä kansainvälisen politiikan ilmapiirissä Suomelle oli tärkeää luoda hyviä suhteita niin itään Neuvostoliittoon kuin länteen Länsi-Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin.

Kylmän sodan ympäristössä 1970-luvulla Suomelle oli tärkeää näyttäytyä puolueettomana maana. Suomi halusi tunnustusta asemalleen maana, joka ei ollut Itä-Euroopan kansandemokratia, muttei myöskään osa ns. länsiblokkia, joka koostui Yhdysvaltain liittolaisista ja NATO-maista. Tavoitteena oli pysyä etäällä ristiriidoista ja pitämällä tai hankkimalla hyvät suhteet kaikkiin valtioihin.² Tutkimusaiheenani onkin, miten Suomi-kuvaa yritettiin muokata toisen puolueettomana pidetyn eurooppalaisen maan eli Itävallan suhteen ja kuinka hyvin Suomi ja Suomen ulkoministeriö suoriutuivat tästä. Niin Suomea kuin Itävaltaakin yhdisti pyrkimys puolueettomuuteen ja molempien maiden tavoitteena oli, että muut valtiot ja kansainväliset järjestöt kuten Yhdistyneet Kansakunnat tunnustaisivat maiden puolueettomuuden.

Aineistonani käytän Suomen Wienin pääkonsulaatin arkistoa, joihin on kerätty niiden toimittajien kirjoituksia, jotka vierailivat ulkoministeriön vieraina Suomessa.³ Mielenkiintoista onkin mitä näille toimittajille esiteltiin Suomessa ja mihin heidän huomionsa pyrittiin kiinnittämään. Vastavuoroisesti on tärkeä tutkia kuinka toimittajien kirjoituksia ja kokemuksia arvioitiin ulkoministeriössä ja millä toimenpiteillä näihin kirjoituksiin reagoitiin. Ensimmäinen käsittelykappale keskittyykin siihen, mitä itävaltalaisille toimittajille näytettiin, mitä resursseja ulkoministeriöllä oli käytettävissä

¹ Clerc, 2015, 13.

² Vahtola, 2003, 353.

³ Alaviitteiden signumi on varsinaisen kansion signumi, joka löytyy fyysisesti arkistosta. Signumit lähdeluettelossa ovat arkistotietokannan hakemistoa varten. Lähteet löytyvät näiden lähdeluettelossa merkittyjen neljän kokonaisuuden alta, mutta arkiston sekavasta luonteesta johtuen alaviitteissä merkityt tekstit eivät löydy aina samasta kansiossa.

ja millä perusteella tietyt mediat kutsuttiin Suomeen vierailulle. Lisäksi käsittelen sitä, miten toimittajien vierailuja valmisteltiin ja millaista kirjallista materiaalia heille lähetettiin ennen Suomen-vierailuja.

Lähteeni koostuvat pääasiassa 1970-luvulta, sillä tuohon aikaan rajoittuivat itävaltalaisen toimittajien ulkoministeriössä dokumentoidut vierailut. Lähdetyyppejä työssäni on pääasiallisesti kahta erilaista. Suurimmassa osassa ovat itävaltalaisen toimittajien kirjoitukset, joista kaikki ovat artikkeleita, vaikka osa onkin huumorisävytteisiä ja jotkin niistä saattavat vaikuttaa kärjistetyiltä. Artikkeleiden käsittelyssä tulee ottaa huomioon se, että ne ovat saksankielisiä. Olen pyrkinyt kääntämään artikkelit niin tarkkaan kuin mahdollista ja tarvittaessa olen varmistanut natiivilta saksan kielen puhujalta sanojen merkityksiä.

Artikkeleissa on myös otettava huomioon, että suurin osa itävaltalaisista lehdistä oli kaupallisia tai puolueisiin sidottuja. Kaupallisten lehtien tavoitteena on tehdä voittoa ja puoluelehtiä on saattanut värittää asioiden kuvaaminen tietyn poliittisen agendan kautta. Lisäksi lähteinäni käytän diplomaattisia dokumentteja, jotka ovat yksityiskohtaisia, mutta joita sävyttävät kohteliaisuudet ja ammattikieli. Nämä lähteet ovat pääasiallisesti suomenkielisiä tai niistä on suomenkielinen tiivistelmä. Lähteideni analyysi on pääasiassa kvalitatiivista tekstianalyysia lukuun ottamatta tietyn tyyppisten lehtien laskemista. Käytän työssäni myös analyysia lehdistä ja siitä, mitä lehdet ovat kertoneet Suomesta. Tarkastelen myös, mitä lehdet ovat jättäneet kertomatta.

Työni keskittyy pääsuuntaisesti poliittisen historian alalle, mutta toisaalta myös kulttuurihistoriaan, sillä kahden eri maan kansalaisten kanssa käymisessä kulttuuri liittyy vahvasti politiikkaan ja niiden erottelu on vaikeaa eikä lopputuloksen kannalta mitenkään suotavaa. 1970-luvun Suomen ulkopoliittikka on varsin tutkittu aihe, sillä Suomen puolueettomuuspolitiikan katsotaan saavuttaneen tuolloin huipentumansa, mikä näkyi muun muassa Euroopan Turvallisuus ja Yhteistyö Konferenssin (ETYK) järjestämisenä.

Aiemmasta tutkimuksesta TIMO SOIKKASEN yleisesitys ulkoasiainministeriön toiminnasta ja rakenteesta on apunani. Lisäksi PEKKA LÄHTEENKORVAN ja JUSSI PEKKARISEN tutkimus *Idän Etuvartio? – Suomi-Kuva 1945-1981 (Werner Söderström Osakeyhtiö Helsinki)* osuu lähimmäksi alaani, sillä hän on tutkinut yhtä tapausta itävaltalaisen toimittajien lehdistövierailuissa. Vertailenkin Lähteenkorvan tutkimusta

ulkoministeriön omien virkamiesten näkemykseen lehdistövierailun onnistumisesta tutkimuksen toisessa pääluvussa. Lisäksi laajennan näkökulmaa tutkiessani itävaltalaisien muita vierailuja, jotka eivät kohdistuneet aina samoihin paikkoihin eivätkä mukana olleet aina samat lehdetkään. Aiheena vierailuissa ja kirjoittelussa oli ja pysyi Suomen ulkopolitiikka ja puolueettomuus ainakin, jos itävaltalaiset toimittajat saivat tahtonsa läpi. Toinen päälukuni keskittyykin siis perinteiseen politiikantoimitukseen ja vuorovaikutukseen kohteiden ja toimittajien välillä. Ensin aiheena on itävaltalaisien toimittajien artikkelit, joissa epäiltiin Suomen tai Itävallan puolueettomuuden uskottavuutta riippuen toimittajasta tai lehdestä. Seuraavaksi siirryn käsittelemään varsinaisten Suomessa vierailleiden toimittajien artikkeleita ja niiden negatiivisia sekä positiivisia puolia Suomen ulkoministeriön kannalta.

Aina pelkkä perinteisyys ei kuitenkaan ollut paras mahdollinen keino puolueettoman läntisen demokraattisen ja modernin Suomi-kuvan luomiseen. Joskus päähuomion kohteeksi oli helpompi ottaa yksinkertaisesti arkkitehtuuri tai jopa sauna. Kuitenkin saunallakin oli osa puolueettoman Suomi-kuvan luomisessa. Kolmannen pääluvun kohteena on kulttuuri ja sen kautta tapahtunut Suomi-kuvan kehittäminen. Aluksi tarkastelen kuinka modernina ja eurooppalaisena Suomi näyttäytyy. Seuraavaksi siirryn käsittelemään perinteisemmän kulttuurin kuten saunan ja suomalaisten luontosuhteen näyttäytymistä toimittajien vierailuissa ja kirjoituksissa. Voisikin sanoa kyseessä olevan Sauna-diplomatia vaihe tutkimuksessani. Sauna on yksi esimerkki siitä miksi toimittajien lehdistövierailuihin liittyi myös riskejä. Saunomiseen liittyi alastomuus, joka saattoi näyttäytyä muille kuin suomalaisille moraalittomana.

1. Itävaltalaiset toimittajat Suomessa

Ulkoasiainhallinnon organisaation rakenne koostui niin sanotusta asiapohjaisesta osastojaosta. Tämä tarkoitti sitä, että ulkoasiainhallinnon osastot oli rakennettu alakohtaisesti. Toinen vaihtoehto tälle olisi ollut aluepohjainen organisaatio, jossa samaa maata tai maaryhmää koskevat asiat olisi käsitelty samalla osastolla.⁴ Tähän aluepohjaiseen organisaatioon ei kuitenkaan siirrytty, mikä näkyy myös itävaltalaisen toimittajien Suomen-vierailuissa. Vastaavina tahoina Suomen puolesta ja myös matkojen käytännön järjestäjinä toimi Anders Hulden, joka yleni lehdistöavustajasta lehdistöpäälliköksi 1976. Hänen apunaan toimi lehdistöavustaja Arvi Siirala.⁵ Molemmilla oli muidenkin maiden lehdistösuhteita vastuullansa eikä heidän voinut olettaa erikoistuneen erityisesti Itävaltaan.

Suomeen vierailulle kutsuttujen toimittajien valintaperusteet määräytyivät itävaltalaisen ja suomalaisten virkamiesten sekä poliitikkojen välisessä vuorovaikutuksessa. Vuodesta 1970 lähtien vuoteen 1980 saakka vakiovieraita Suomessa olivat *Die Pressen*, *Wiener Zeitungin*, *Salzburger Nachrichtenin* ja *Kleine Zeitungin* toimittajat. Näin ei kuitenkaan ollut vuonna 1970 jolloin kutsuttiin kolmen eri poliittisen suuntauksen edustajia eli sosialistisen puolueen *Neue Zeit*, Itävallan Kansanpuolueen lehti *Volksblatt* sekä puolueeton *Salzburger Nachrichten*, joka kuitenkin ulkoasiainministeriön analyysin mukaan tukee kansanpuoluetta, vaikka onkin usein kriittinen.⁶

Lehtiä kutsuttiinkin usein puoluekannan perusteella; oikeisto ja vasemmistopuolueet haluttiin molemmat mukaan kuten vuoden 1974 tammikuussa kirjeessä suurlähettiläs Jussi Mäkiselle on todettu. Kirjeessä myös todetaan, että Kansanpuolueenkin (ÖVP) näkökulma on saatava mukaan, vaikkei kansanpuolueella olekaan omaa lehteä olekaan. Toimittaja, joka tästä lehdestä (*Salzburger Nachrichten*) kutsuttiin, oli Rudolf Fuhrmann.

⁴ Soikkanen 2008, 71, 242.

⁵ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle. 28.3.1972. Wienin pääkonsulinvirasto (WP) 7 Nba: 22. Ulkoasiainministeriön arkisto (UA). Kansallisarkisto (KA).

⁶ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle. 8.6.1970, WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

Suurlähetystössä hänen arvioitiin olevan kuitenkin myönteinen Kansanpuolueelle, mutta myös kriittinen.⁷ Samaisessa kirjeessä Suomen Itävallan pääkonsulaatista lähetettiin myös tietoja ja tehtiin analyysia toimittajista Suomen ulkoasiainministeriötä varten. Wienissä suomen virkamiehet muun muassa totesivat, että sosialistisen puolueen lehden *Neue Zeiten* päätoimittaja on kirkosta eronnut entinen pappi, joka on melko itsenäinen ja tulee toimeen ilman sosialistisen puolueen tukea, minkä todettiin olevan harvinaista sosialistiselle lehdelle Itävallassa.⁸ Analyysit itävaltalaisista olivat monipuolisia ja analyttisiä ja niissä käsiteltiin toimittajien tapaa tehdä työtään. Esimerkiksi sanomalehti *Kurierin* toimittajasta Eberhard Strohalista todettiin seuraavaa:

*Menestyvän ja jatkuvasti kasvavan lehden taitavana pidetty päätoimittaja. Toimii enemmän työnohtajana kuin mielipiteiden muokkaajana Erikoisala on Neuvostoliitto ja Itäblokin muut valtiot.*⁹

Negatiivisesti kenestäkään ei kirjoitettu, mihin lienee syynä kirjeiden ja sähkeiden diplomaattiluonne, jonka takia pyrittiin kohteliaisuuteen. Itävallan tietotoimisto APAn (*Austria Presse Agentur*) kanssa järjestelyissä tosin näkyi kärsimättömyyden merkkejä ulkoasiainministeriön puolella. Kirjeessä Anders Huldénilta Wienistä Siiralalle Suomeen todettiin, että ”Koska Radio-Televisio on sata kertaa muuttanut teaminsa kokoonpanoa ja lähtöpäiviä toistan varmuudenvuoksi.”¹⁰ Sata kertaa ei liene tässä tarkka luku kokoonpanon ja lähtöpäivien muutoksesta vaan ilmaus siitä, että *Austria Presse Agenturin* ei koettu olevan tarpeeksi yhteistyöhalukas. *Austria Presse Agentur* saikin matkustaa jokaisena kutsuttuna kertana omalla kustannuksellaan.

Omalla kustannuksella matkustaminen odotti myös pienilevikkisiä lehtiä, joita ei kutsuttu yhtä usein kuin esimerkiksi *Wiener Zeitungia* tai *Die Presseä*. Lehtiin, joiden toimittajat saivat matkustaa omalla kustannuksellaan, lukeutui muun muassa *Niederösterreichische Nachrichten*.¹¹ Tämä ei kuitenkaan välttämättä johtunut siitä, että *Niederösterreichische Nachrichten* olisi pidetty huonompana lehtenä kuin *Neue Kronen Zeitungia*, jolla oli Itävallan suurin levikki jo 1970¹². Salatussa muistiossa Siiralan keskustelusta Itävallan liittopresidentin viraston lehdistöpäällikö Skalnikin kanssa käy ilmi, että sen hetkinen

⁷ Ulkoasiainministeriö Wienin suurlähetystölle 7.1.1974. WP. 7 Nba: 23. UA. KA.

⁸ Wienin suurlähetystö ulkoministeriölle 26.6.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁹ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle 25.7.1972 WP. 7 Nb: 22. UA. KA.

¹⁰ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle 5.5.1972 WP. 7 Nb: 22. UA. KA.

¹¹ Ulkoasiainministeriö Wienin suurlähetystölle 15.3.1977 WP. 7 Nba: 21. UA. KA.

¹² Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle 3.6.1976 WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

Itävallan hallinto ei puhunut positiiviseen sävyyn *Neue Kronen Zeitung*ista. Skalnikin mukaan *Neue Kronen Zeitung* olisi hyvä jättää kutsumatta, sillä se ei kirjoita vierailusta tarpeeksi ja sekin mitä on kirjoitettu, on ollut pääasiassa negatiivista.¹³ Sillä kertaa lehti jätettiin pois, mutta esimerkiksi jo vuonna 1972 *Neue Kronen Zeitung* kutsuttiin jälleen. Ilman *Neue Kronen Zeitungin* osallistumista Anders Hulden ei olisi voinut todeta lehtimieskattauksen edustavan koko Itävaltaa ”lähes kahden miljoonan kappaleen kokonaislevikillä.”¹⁴

Vuonna 1972 olikin tosin tarkoituksena esitellä Suomea perusteellisesti harvinaisen suurelle ryhmälle. Tästä kertoo se, ettei koko 1970-luvulla kutsuttu toista kertaa koko Itävallan lehdistöä edustavaa ryhmää Suomeen. *Neue Kronen Zeitung* olikin jo tuolloin Itävallan laajalevikkisin lehti, joten ei ihme, että suomalaiset eivät yhtyneet Skalnikin näkemyksestä *Neue Kronen Zeitungin* kutsumatta jättämisestä. Toisaalta tämä oli vain Siiralan näkemys eikä välttämättä kuvastanut koko ulkoasiainministeriön mielipidettä. Epäilemättä sekä Arvi Siiralalle, että Anders Huldenille oli tärkeää luoda mahdollisimman hyvä kuva työstään Suomi-kuvan nostattamisessa niin esimiehilleen kuin itävaltalaisillekin. Tätä vaikutelmaa edesauttoi luonnollisesti mahdollisimman suurten lukujen esittely, vaikkei suurimpien lehtien Suomi-kirjoittelusta juuri olisikaan ollut apua Suomelle.

Louis Clercin mukaan toisen maailmansodan jälkeen jo 1940-luvun lopulla Suomesta haluttiin antaa uudenlainen kuva. Tapahtui selvä muutos entiseen, jolloin oli pyritty antamaan ”perinteinen, kansallismielinen, tunnepitoinen ja kansatieteellisiä teemoja korostava kuva.” Sodan jälkeen puolestaan pyrittiin luomaan uutta Suomi-kuvaa kylmän sodan olosuhteita varten. Suomen tulisi näyttää modernilta, puolueettomalta, kehittyneeltä ja tulevaisuuteen tähtäävältä.¹⁵ Etukäteen itävaltalaisille toimittajille lähetettävä kirjallinen materiaali kuvasti tätä muutosta. Vuodesta 1970 vuoteen 1977 asti ulkoasiainministeriö kutsui vieraakseen itävaltalaisia toimittajia yli kolme lehteä kerralla neljä kertaa; vuosina 1970, 1972, ja 1977 1980.¹⁶ Näin kaikkina kertoina lähetettiin useita kirjoja toimittajille, jotta he voisivat tutustua Suomeen. Kaikkia neljää vuotta yhdistää

¹³ Salattu ulkoasiainministeriön muistio Itävallan lehdistösihteerin kanssa käydystä keskustelusta 02.12.1976 WP. 7 Nba: 21. UA. KA.

¹⁴ Yhteenveto Suomessa 9.-20.5. 1972 käyneen lehtimiesryhmän kirjoituksista WP 25.5.1972. 7 Nba: 22. UA. KA.

¹⁵ Clerc 2015, 193.

¹⁶ Luettelot toimittajille lähetetyistä kirjoista, WP. 7 Nba: 21, 7 Nba: 22, 7 Nba: 23. UA. KA.

Suomen puolueettomuuden korostaminen lähetetyssä materiaalissa. 1970 toimittajille lähetettiin Max Jakobsonin kirjoittama *Finnlands Neutralitätspolitik zwischen Ost und West*.

Seitsemänkymmentälukua hallitsi kuitenkin Urho Kaleva Kekkonen näkemys puolueettomuuspolitiikasta. Vuodesta 1972 vuoteen 1977 puolueettomuuden kuvaajana toimittajille toimi ainoastaan Kekkonen *Finnlands Weg zur Neutralität* ja englanninkielinen versio Kekkonen kirjasta eli *Neutrality, The Finnish Position*. Vasta 1980, kun Urho Kekkonen presidenttiys alkoi lähestyä loppuaan, saatiin mukaan myös Ulrich Wagnerin Kölnin Suomi-instituutissa laatima *Finnlands Neutralität*.¹⁷ Toisaalta Urho Kekkonen kirjakin säilyi mukana, mikä oli luonnollista presidentin ollessa vastuussa Suomen virallisesta ulkopolitiikasta. Materiaalin kieli oli sekä saksan-, että englanninkielistä kuitenkin niin, että saksankielinen materiaali säilyi enemmistössä kaikkien ulkoasiainministeriön järjestämien vierailujen ajan.¹⁸

Eräs tärkeä kirja Suomi-kuvan edistämisessä oli Matti Klingen lyhyt kuvaus Suomen historiasta, jota Pekka Lähteenkorva kutsuu ”Suomi-propagandan bestselleriksi”. Tämän 117-sivuisen teoksen saksankielisen version nimeksi tuli *Geschichte Finnlands im Ueberblick*¹⁹ Kyseinen teos tosin julkaistiin vasta 1977 joten 1970-luvun lehdistövierailuja opus ei ollut tukemassa. Ulkoministeriö myös valvoi, millaista tulosta vierailukäynnit tuottivat. Wienin suurlähetystö keräsi artikkeleita, joita itävaltalaiset toimittajat kirjoittivat Suomesta Suomen-vierailujensa jälkeen. 1977 pidettiin jopa lehdistökatsaus, jossa tarkasteltiin toimittajien suhtautumista Suomeen aihealueittain.

Valvonnasta huolimatta joskus toimittajien taustat tulivat yllätyksenä virkamiehille. Kirjeessä Siiralalta Huldenille ihmetellään, että toimittaja Herbert Pettersen on kansalaisuudeltaan ruotsalainen, vaikka edustikin itävaltalaista lehteä nimeltään *Salzburger Nachrichten*. Siirala toteaaakin, että ”meikäläisillä ei ollut asiasta aavistustakaan.”²⁰ Vastaava tietämättömyys kutsuvieraista saattoi johtua osittain juuri alakohtaisesta jaosta, joka oli ulkoasiainministeriössä käytössä maakohtaisen jaottelun mukaan. Sen takia pressiosaston virkamiehillä oli vähemmän tietoa yksittäisistä maista,

¹⁷ Itävaltalaisille toimittajille lähetetty materiaali. WP. 7 Nba: 23. UA. KA.

¹⁸ Luettelot toimittajille lähetetyistä kirjoista. WP. 7 Nba: 21, 7 Nba: 22, 7 Nba: 23. UA. KA.

¹⁹ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 287-289.

²⁰ Ulkoasiainministeriö Wienin suurlähetystölle 28.3.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

mikä johti ilmeisesti äärimmäisyydessään siihen, että virkamiehet eivät edes olleet tietoisia toimittajien kotimaista.

2. Suomen poliittinen tilanne itävaltalaisien toimittajien lehtikirjoituksissa

2.1. Epäilyjä puolueettomuudesta

1970-luvulla ja Suomea vaivasi uusi termi, jolla Suomen ulkopoliittikkaa kuvailtiin. Kyse oli *Finnlandisierung*-sanasta, joka suomeksi käännettiin suomettumiseksi. Suomettuminen oli Länsi-Saksassa käyttöön otettu termi, jota oli ensimmäisen kerran käyttänyt vuonna 1952 Itävallan ulkoministeri Karl Gruber. Vuonna 1970 tämä termi nousi ensimmäistä kertaa keskusteluun ulkoasiainministeriössäkin, kun Saksan Liittotasavallan liittokansleri Willy Brandt pahoitteli suomalaisille sitä, että kristillisdemokraattien baijerilaisosaston johtaja Franz-Joseph Strauss oli ”nostanut esiin *Finnlandisierung*-mörön”. Sosiaalidemokraattien Brandt oli kertonut suositteluvansa Straussille *Österreichisierung* termiä.²¹ *Österreichisierung*-termin voisi kääntää itävaltalaisuudeksi. Termillä ei ollut samanlaista asemaa kuin suomettumisella, mutta Brandt käytti sitä havainnollistaakseen, että myös toisella maalla Euroopassa oli ongelmia puolueettomuuden uskottavuuden kanssa.

Myös itävaltalaisien lehtien negatiivinen kirjoittelu Suomen puolueettomuutta koskien oli usein vertailua Suomen ja Itävallan välillä. Itävaltalainen *Die Fuerche* -viikkolehti vertaili artikkelissaan Itävallan ja Suomen puolueettomuutta. *Die Fuerche* -lehden kirjoittanut Tohtori Fritz Bock totesi *European Economic Community*ä koskevassa artikkelissaan, että Suomi ei voi olla puolueeton Neuvostoliiton kanssa solmitun YYA-sopimuksen²² vuoksi. Bockin mukaan Suomen hallitus yrittää noudattaa ”kvasi-puolueettomuuspolitiikkaa”, mutta Neuvostoliiton vaikutus Suomen politiikkaan on erittäin suurta. Bockin mukaan Itävalta ei puolestaan sallinut tällaista politiikkansa ohjausta kenenkään taholta.²³ Artikkelille muodostui tarve samanlaisesta lähteestä kuin Brandtin *Österreichisierung* -kommentointi. Molemmissa oli kyse siitä, että Euroopan puolueettomat yritettiin asettaa paremmuusjärjestykseen puolueettomuudessaan. Bockin

²¹ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 236.

²² Ystävyys- yhteistyö- ja avunantosopimus Suomen ja Neuvostoliiton välillä.

²³ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 234.

mukaan Brysselissä Euroopan puolueettomat valtiot oli jaettu kahteen leiriin, joista ensimmäinen sisälsi Ruotsin ja Sveitsin ja toinen Itävallan ja Suomen.²⁴ Timo Soikkanen kirjoittaakin ulkoasiainministeriötä koskevassa yleisteoksessaan, että Itävalta oli ongelma Suomen puolueettomuuspolitiikalle, sillä Itävalta piti Euroopassa puolueettomana vain Ruotsia, Sveitsiä ja itseään.²⁵

Tämä ei jäänyt ainoaksi kerraksi, kun itävaltalaisten lehtien näkemykset Suomen puolueettomuuspolitiikasta olivat suomalaisten näkökulmasta ongelmallisia. Vuonna 1972 itävaltalaisten toimittajien vierailtua Suomessa silloisena lehdistöavustajana toiminut Anders Hulden perusteli vierailujen tarvetta itävaltalaisten Suomi-kuvan ja muutoksen tarpeella. Huldenin mukaan tulisi;

*”ennen kaikkea antaa vieraille objektiivinen kuva Suomen puolueettomuuspolitiikasta, koska nimenomaan tällä alalla vallitsee edelleen väärinkäsityksiä Itävallan lehdistössä”*²⁶

Samaisessa laajassa lehdistökatsauksessa Hulden mainitsee esimerkkinä näistä väärinkäsityksistä itävaltalaisen *Die Wirtschaftin* kolumnistin Hans Diboldin kolumnin, joka ilmestyi 23.5.1972 liittyen samaan aikaan pidettävään Itävallan liittopresidentin vierailuun Suomeen. Kolumnissaan Dibold kirjoittaa Suomen tilanteen olevan ”Sauna-puolueettomuutta”, joka hänen mukaansa näyttää puolueettomuudelta vain sen takia, koska Neuvostoliitto antaa sen näyttää siltä.²⁷ Diboldin mukaan suomen Sauna-puolueettomuus on vain Neuvostoliiton sietämää *Neutralismusta*. *Neutralismus* on negatiivinen ilmaisu eikä sitä pidä sekoittaa saksan kielen sanaan *Neutralität*, joka tarkoittaa puolueettomuutta. *Neutralismus* on rinnastettavissa englannin sanaan *neutralism*. Poliittisen historian tutkija Rinna Kullaa kirjoittaa Suomen ”neutralistisesta” politiikasta kirjassaan *Non-alignment and Its Origins In Cold War Europe*. Kullaa vertailee Jugoslavian ja Suomen tilanteita kylmän sodan aikana. Kullaan mukaan neutralismi ei ole idealistista militarismin ja sotilaallisten konfliktien vastustamista, vaan vain ainoa mahdollinen toimintatapa Neuvostoliiton naapurina.²⁸ Tätä Suomen puolueettomuuden epäilemisen perinnettä on siis jatkettu myös 2010-luvulla.

²⁴ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 234.

²⁵ Soikkanen 2008, 357.

²⁶ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

²⁷ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

²⁸ Kullaa 2012, 178-179.

Puolueettomuuden kyseenalaistaminen ei sopinut lainkaan ulkoasiainministeriön tukemaan Suomi-kuvaan. Ulkoisesti suomalaiset diplomaatit suhtautuivat tähän tyynesti. Huldenin käyttämä ilmaisu ”väärinkäsitys” onkin tyypillinen esimerkki diplomaattikirjeiden erityispiirteestä lähteenä, joissa ei mainita negatiivisesti ketään vaan kirjoitetaan kohteliaasti ja positiivisesti asioista. Tämä vaikeuttaakin sen ymmärtämistä, mitkä tunnelmat suomalaisten ja itävaltalaisten välillä oikeasti olivat.

Toinen artikkeli Suomen tilanteesta koituneista ”väärinkäsityksistä” oli Kansanpuolueen lehden *Volksblatt* -lehden kirjoittelu. Lehden päätoimittaja kirjoitti Suomen suoran riippuvuussuhteen Moskovaan olevan tosiseikka.²⁹ On tosin huomioitava, että *Die Wirtschaftin* ja *Volksblatt* -lehden toimittajat eivät kuitenkaan olleet toimittajien joukossa, jotka kutsuttiin liittopresidentin vierailulla järjestettävällä lehdistövierailulla. Liittopresidentti Franz Jonas oli Sosialistisen puolueen jäsen ja voikin olla, että tämän takia Kansanpuolueen lehti *Volksblatt* halusi väheksyä Jonaksen vierailun arvoa Suomeen. Tosin kriittisyyttä esiintyi myös Suomessa vierailleiden toimittajien keskuudessa, joten *Volksblatt* -lehden näkemys ei välttämättä liittynyt Itävallan sisäpolitiikkaan.

Myös täysin päinvastaisia äänenpainoja esiintyi. Joissain lehdissä Itävalta kuvattiin vähemmän puolueettomana kuin Suomi, mutta näistä puheenvuoroista vastasi pääasiassa Itävallan kommunistisen puolueen lehti *Volkstimme*. *Volkstimmen* mukaan Suomi oli aidosti puolueeton maa toisin kuin Itävalta. Suomi ei pitänyt itseään ”Lännen Etuvartiona” kuten Itävalta.³⁰ Suomi ei ollut myöskään vielä 1972 tunnustanut Saksan Liittotasavaltaa eikä Saksan Demokraattista Tasavaltaa, toisin kuin Itävalta, joka oli tunnustanut vain Liittotasavallan.³¹ Tämä oli kommunistien mielestä väärin, sillä tunnustamalla vain toisen Saksan Itävalta antoi ymmärtää, että DDR³² ei varsinaisesti ollut suvereeni valtio vaan vain väliaikaisesti Neuvostoliiton vaikutuksen alaisena oleva osa Saksaa.

Volkstimme piti myös Suomen puolueettomuuspolitiikkaa aktiivisena toisin kuin Itävallan.³³ Tämä todennäköisesti johtui siitä, että *Volkstimme* näki aktiivisuuden Neuvostoliittoa kohtaan tällaisena tunnustamisen arvoisena aktiivisuutena, kun taas

²⁹ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

³⁰ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

³¹ Soikkanen 2008, 316.

³² Deutsche Demokratische Republik. (suomeksi: Saksan Demokraattinen Tasavalta).

³³ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

suhteet länsivaltoihin olivat luonnolliset talousyhteistyön kautta kaikilla Euroopan puolueettomilla mailla, kun taas Neuvostoliiton kanssa Itävallalla ei ollut yhteistyötä. *Volksstimme* myöskin ihaili Suomen kriittisiä kannanottoja Yhdysvaltain harjoittamaan ulkopoliittikkaan. 12.5.1972 julkaistussa artikkelissaan *Volksstimmen* toimittaja Karl Frick kirjoittaa Suomen vastustuksesta Vietnamin satamien miinoitusta kohtaan. Samassa artikkelissa Frick kirjoittaa ulkoasiainministeri Kalevi Sorsan mieltävän kannanotot rauhan ja turvallisuuden puolesta aktiiviseksi puolueettomuudeksi.³⁴ Suomessa Itävallan kommunistisenkin puolueen näkökulma kiinnosti ehkä juuri sen positiivisten artikkeleiden vuoksi.

Toisaalta yhteistyö itävaltalaisen lehdistön kanssa lukeutui länsivaltoihin ja puolueettomiin maihin kohdistuvaan vaikuttamistyöhön. Siksi onkin epätodennäköistä, että lehdistövierailujen tarkoituksena olisi ollut Itävallan kommunistisen puolueen vakuuttaminen Suomen turvallisuudesta. On todennäköisempää, että *Volksstimmen* kutsumisella Suomeen haluttiin osoittaa, että Suomi noudatti puolueettomuutta ja antoi myös Neuvostoliitolle myönteisille lehdille mahdollisuuden kirjoittaa läntiselle yleisölle omaa positiivista näkemystään Suomen ja Neuvostoliiton välisestä suhteesta.

2.2. Huonoja ja hyviä vieraita

Vuoden 1972 toimittajien vierailu Franz Jonaksen valtiovierailun yhteydessä Suomeen aiheutti suomen ulkoasiainministeriössä menestyksen tunnetta. Anders Huldenin lehdistökatsauksen mukaan lehtikirjoitukset olivat kauttaaltaan positiivisia. Katsauksen mukaan toimittajien asenteet Suomea kohtaan ovat muuttuneet ja Itävallan pitäisi pienenä valtiona osoittaa ymmärrystä Suomen tilannetta kohtaan. *Die Presse* -lehden mukaan Helsinki olikin tärkeämpi paikka kansainvälisen politiikan kannalta kuin luultiin eikä Suomi ollutkaan vain pelkkä tarkkailija.³⁵ Myös muut lehdet ovat pääsääntöisesti samaa mieltä ja niiden mukaan Suomen puolueettomuuspolitiikka ansaitsee tunnustusta ja saakin sitä valtiovierailun yhteydessä Franz Jonakselta. Lehdet myös kirjoittivat Suomen ja Itävallan uskottavuuden suvereenina valtioina palautuneen samana vuonna eli 1955,

³⁴ Wienin suurlähetystöstä ulkoasiainministeriöön lähetetty lehdistökatsaus *Volksstimme* -lehden artikkelista 12.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

³⁵ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

kun Neuvostoliitto palautti Porkkalan niemen Suomelle ja Itävallan valtiosopimus solmittiin.³⁶

Kaikki toimittajat, jotka vierailivat Suomessa eivät kuitenkaan kirjoittaneet välttämättä positiivisesti Suomen puolueettomuudesta. Vuonna 1972 vierailleesta neljäntoista itävaltaistoimittajan ryhmästä suurin osa kirjoitti ulkopoliitikasta³⁷ Pekka Lähteenkorva on tutkinut itävaltaistoimittajien vierailua Suomeen vuonna 1972 ja erityisesti selkkausta, joka sattui, kun Venäjän ja Suomen rajalla palvellut rajavääpeli totesi haastateltaessa itävaltalaisille toimittajille, että Venäjältä saapuvat loikkarit palautetaan lähtömaahan.³⁸ Lähteenkorvan mukaan ulkoasiainministeriö pyrki selittämään asiaa parhain päin, vaikka rajavääpeli olikin vain toistanut hänelle annetut käskyt, kuten ulkoasiainministeriössä myönnettiin. Ulkoasiainministeriössä asiaa yritettiin selittää itävaltaistoimittajille siten, että Suomi on allekirjoittanut kansainväliset pakolaissopimukset. Ulkoasiainministeriön virkamies Anders Hulden myös painotti, että loikkarin anoessa pakolaisstatusta ja pakolaisen tapauksen ollessa uskottava turvapaikka myönnetään. Lähteenkorvan mukaan kysyttäessä Hulden myös kielsi jyrkästi, että Suomen ja Neuvostoliiton välisellä YYA-sopimuksella olisi mitään tekemistä pakolaisten palauttamisen kanssa.³⁹

Onkin mielenkiintoista, että Huldenin oman lehdistökatsauksen mukaan itävaltalaiset lehdet kirjoittivat Suomen ja Itävallan uskottavuuden palautuneen 1955, kun Suomen ja Neuvostoliiton välistä YYA-sopimusta jatkettiin kahdellakymmenellä vuodella. Hulden itse kuvaili itävaltaistoimittajilla olevan ”taipumusta dramatisointiin”⁴⁰ Negatiivisimmin tapauksesta kirjoittivat *Neue Kronen Zeitung*, sosialistinen *Arbeiter Zeitung*, *Kleine Zeitung* sekä *Die Presse*. Huldenin mukaan lehdet kirjoittivat, sekä ulkoasiainministeriön virkamiesten eli muun muassa itse Huldenin kannan, että rajavääpelin kannan, mutta julistivat ulkoasiainministeriön peittelevän totuutta.⁴¹ Tätä ei kuitenkaan tarvinnut erityisemmin julistaa kuten ulkoasiainministeriössä tiedettiin. Vääpelin antama haastattelu antoi itävaltalaisille toimittajille realistisen kuvan Suomen pakolaispolitiikasta.

³⁶ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

³⁷ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 282.

³⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 283.

³⁹ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 285-286.

⁴⁰ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁴¹ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

Myös muut lehdet kirjoittivat Suomen ulkopoliitikasta viitaten Neuvostoliiton vaikutukseen. ”Dramatisoidut” artikkelit kuten Emil Portischin *Sudost-Tagespostissa* julkaistu ”Jättiläisen varjossa” olivat myrkyä ulkoasiainministeriölle, vaikka olikin ilmiselvää, että Suomella oli suuri rajanaapuri. ”YYA-sopimuksen johdosta Suomio ei voi olla neutraali Moskovan suhteen, mutta juuri sen takia Suomi korostaa puolueettomuuspolitiikkaansa” Portisch kirjoittaa.⁴² Portisch tosin kirjoitti myös muutenkin negatiivisesti. Hänen mukaansa YK:n pääsihteeriksi ehdokkaaksi ollut Max Jakobson hävisi itävaltalaiselle kilpailijalleen Kurt Waldheimille, sillä ”Moskova ei missään tapauksessa anna Suomen puiden kasvaa taivaaseen saakka”⁴³ Neuvostoliiton vaikutusvallan korostamisen lisäksi myöskään puu-retoriikka ei miellyttänyt suomen ulkoasiainministeriötä, jossa yritettiin antaa Suomesta kuva teollistuneena ja modernina.

Esimerkki paremmasta yhteistyökumppanista oli sanomalehti *Die Presse*. Esimerkiksi juuri tässä YK:n pääsihteerin paikkaa koskevassa kilvassa *Die Presse* -lehden kirjoitus oli huomattavasti hillitympää. Artikkelissa pohditaan, onko Neuvostoliiton kielteinen suhtautuminen Suomen YK-pääsihteeriehdokkaaseen epäluottamuslause Suomea kohtaan vai vain pelkästään Max Jakobsonin henkilö vastaan.⁴⁴ Artikkelissa ei kuitenkaan vedetä nopeita johtopäätöksiä vaan tyyli on enemmänkin analyttinen.

Myös myöhemmin 1970-luvulla suhteet Suomen ulkoasiainhallinnon pressiosaston ja *Die Presse*:n välillä säilyivät hyvinä ja myös syventyivät. *Die Presse*:n edustaja vieraili yksinäänkin, kun lehden päätoimittaja Thomas Chorherr saapui Suomeen vierailulle 25.9.-1.10.1977. Hyvät suhteet käyvät ilmi kirjeestä, jonka Chorherr lähetti Anders Huldenille, joka toimi tuolloin toimi ”pressin pomona” eli virallisemmin ilmaistuna Lehdistö- ja kulttuuriasiain toimiston päällikkönä.⁴⁵ Chorherr kiittää kirjeessään Huldenia onnistuneesta matkasta ja vieraanvaraisuudesta. Sisällöltään kirje ei eroa muista vastaavista. Kirjeen tyyli puolestaan paljastaa enemmän. Chorherr puhuttelee Huldenia sanoilla *Lieber Freund*, joka kääntyy Suomeksi ”rakas ystävä”, joka ei ole ollenkaan tyypillinen virallisen kirjeen tyylinen puhuttelu. Chorherr myös sinuttelee Huldenia,⁴⁶ mikä on saksankielessä hyvin epätavallista ja usein sinunkaupat tehdään vasta vuosien ystävyyden jälkeen.

⁴² Sudost-Tagespost (ST) 31.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁴³ ST) 16.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁴⁴ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁴⁵ Soikkanen 2008, 242.

⁴⁶ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriölle 6.10.1977. WP. 7 Nba: 25. UA. KA.

Die Pressen päätoimittaja lienee ollut senkin takia haluttu vieras, että hänen näkökulmansa Suomen ulkopolitiikkaan oli varsin positiivinen. Chorherr meni jopa niin pitkälle, että väitti artikkelissaan ”Nicht nur auf zwei Holzbeinen”⁴⁷, että Suomen ongelmat eivät ole puolueettomuuspolitiikassa, joka on väärinymmärrettyä vaan inflaatiossa ja työttömyysluvuissa. Chorherrin mukaan Suomi on kuitenkin onnistunut monipuolistamaan teollisuuttaan metalliteollisuuden ja jäänmurtajateollisuuden avulla.⁴⁸ Tässä Chorherr toistaa suomalaista näkökulmaa, jossa Suomen maksamat sotakorvaukset Neuvostoliitolle pakottivat Suomen monipuolistamaan vientiään ja sitä kautta tuotantoaan ja siten auttoivat Suomea sopeutumaan moderniin kansainväliseen talousjärjestelmään. Se sopi myös Suomi-kuvan luomiseen siten, että keskustelu käännettiin puolueettomuuden uskottavuusongelmista ja kiusallisesta suomettumis-keskustelusta talousongelmiin, jotka olivat neutraalimpi ja vähemmän kontroversiaali aihe. Toisaalta talousongelmat olivat hyvä aihe, sillä olihan Suomen talous kehittynyt nopeaan tahtiin toisen maailmansodan jälkeen.

Artikkelin otsikko ”Nicht nur auf zwei Holzbeinen” oli myös sikäli sopiva nimi, että siinä kielletään Suomen riippuvuus puusta. Riippuvuus alkutuotannosta oli mielikuva, jota ulkoasiainministeriössä ei haluttu levittää. Alkukantaisuus yhdistettiin Itävallassa usein Neuvostoliiton vaikutusvallan alaisena oleviin maihin. *Wiener Zeitung*-lehti on samoilla linjoilla ja korostaa, että sosiaalinen ja kaupallinen vuorovaikutus tekevät Suomesta läntisen maan. Kliseet Suomesta vain puiden ja järvien maana eivät *Wiener Zeitung*:n mukaan pidä täysin paikkaansa. Lehden mukaan Suomella on myös vahva ote itsenäisyydestä, vaikka Suomen historia itsenäisenä kansankuntana onkin lyhyt.

Artikkelissa todetaan, että Suomella on lyhyestä historiastaan paljon kokemusta kansainvälisestä yhteistyöstä. Tästä mainitaan esimerkkinä Suomen aktiivinen osallistuminen Kansainyhteisön toimintaa ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana.⁴⁹ Tämän kaltaiset maininnat lienevätkin olleen herkkua ulkoasiainministeriön pressiosastolle, jolle oli tärkeää vakuuttaa Suomen puolueettomuuden vilpittömät pyrkimykset. Diplomaatti ja tutkija Max Jakobson kirjoittaakin, että Kuuban kriisin jälkeen vuodesta 1962 eteenpäin Suomi pyrki aktiivisempaan puolueettomuuteen, jossa pyrittiin todistelemaan, että puolueettomastakin

⁴⁷ Die Presse 21.10.1977 WP. 7 Nba: 25. UA. KA.

⁴⁸ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 21.10.1977 WP. 7 Nba: 25. UA. KA.

⁴⁹ Wiener Zeitung (WZ) 17.6.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

maasta on hyötyä, eikä Suomi pyri puolueettomuuteen vain pelastaakseen oman nahkansa.⁵⁰

Hyvä tulos Suomen kannalta lienee ollut silloin kun lehtikirjoituksissa vertailtiin Suomea ja Itävaltaa ja todettiin niiden olevan samankaltaisia. Porkkalan palauttamisen ja Itävallan valtiosopimuksen lisäksi *Salzburger Nachrichten* -lehdessä kirjoitettiin Suomen-matkan jälkeen, että Suomen ja Itävallan erottaa Ruotsista ja Sveitsistä se, että edellä mainitut pakotettiin puolueettomuuteen, valittuaan ”häviäjän vankkurit” toisessa maailmansodassa.⁵¹ Artikkelissa todetaan, että molemmat valtiot taistelivat Saksan puolella, mutta Suomen onnistui hylätä Saksa ennen sodan loppumista.⁵² Tällainen teksti englantilaisessa tai amerikkalaisessa lehdessä olisi ollut negatiivinen, sillä Suomi piti kiinni erillissotaretoriikastaan, jonka mukaan Suomi ei ollut sotilasliitossa Saksan kanssa toisen maailmansodan aikana. Itävaltalaisessa tällainen kirjoitus tuskin kuitenkaan haittasi, sillä itävaltalaiset sotilaat itse olivat sotineet Suomessa. Yhdyn Max Jakobsonin tulkintaan siitä, että Itävallan puolueettomuus oli lupaus olla liittoutumatta Saksan kanssa. Itävalta yhdistyi tämän lupauksen avulla nopeasti toisen maailmansodan jälkeen.⁵³ Tämän takia ei ollutkaan huolta siitä, että kirjoittelu Suomen yhteistyöstä Saksan kanssa toisen maailmansodan aikana muodostaisi ongelmia Itävallan ja Suomen suhteissa.

⁵⁰ Jakobson 1998, 74.

⁵¹ SN 20.8.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁵² SN 20.8.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁵³ Jakobson 1998, 73.

3. Suomen kulttuuri ja talous osana Suomi-kuvaa

3.1. Saksalainen ja moderni Suomi

Suomen ulkosuhteiden hoito monipuolistui 1970-luvulla. Kansainvälisiin järjestöihin ja Euroopan integraatioon osallistuminen muuttivat läntisten ulkosuhteiden luonnetta. Ei-poliittinen, taloudellinen, ja kulttuurinen vuorovaikutus ilmestyivät tukemaan puolueettomuuden ulkopolitiikkaa.⁵⁴ Pekka Lähteenkorvan mukaan Suomi-kuvaa hallitsi sodan jälkeen kaksi seikkaa. 1. Suomesta tiedettiin todella vähän. Toisaalta suurin osa, mitä Suomesta tiedettiin, oli positiivista. 1970-luvulla jälkimmäinen alkoi vähentyä ainakin alivaltiosihteerin Keijo Korhosen mukaan. Ongelmana Suomen tuntemattomuudessa oli, että tiedon puutteen takia Suomea tarkasteltiin sen Neuvostoliitto-suhteen valossa. Lisäksi uuden Suomi-kuvan luomiseen liittyvät piirteet kuten diplomaattinen turvallisuuspolitiikka, sosiaalinen hyvinvointi ja moderni talous olivat vähemmän tarunhoitoisia ja myyviä aiheita kuin urheilusaavutukset kuten Paavo Nurmen olympiamenestys tai militaristiset mielikuvat kuten ns. ”talvisodan henki”.⁵⁵

Itävallan tapauksessa vanhoista symboleista ei kuitenkaan kannattanut kokonaan hankkiutua eroon. Itävaltaan pyrittiinkin vaikuttamaan esimerkiksi kulttuurin avulla. Itävalta on tunnettu klassisesta musiikista. Suomestakin haluttiin antaa kuva kulttuurimaana ja niinpä itävaltalaisia toimittajia käytettiin esimerkiksi Savonlinnan oopperajuhlilla, Kaustisen kansanmusiikkifestivaaleilla tai vaikkapa Porin jazz-festivaaleilla osana ”Suomen kulttuurikesää”.⁵⁶ itävaltalaisille toimittajille myös lähetettiin materiaalia, joka sisälsi niin arkkitehtuuria kuin, maalauksia sekä suomen merkitystä kulttuurikielenä. Lisäksi vierailujen jälkeen Anders Hulden myös lähetti toimittajille ”paketin runoja” kiitoksena hyvistä kirjoituksista koskien Suomea.

Ulkoasiainministeriössä olikin käsityksenä, että Keski-Euroopassa yleissivistys ja kulttuuri olivat avaimia diplomatiassa toimimiseen. Tätä korosti erityisesti Pariisissa diplomaattina 1970-luvulla lehdistöneuvokseksi ylennetty Lorenz von Numers. Numersin mukaan korkein arvosana, jonka ranskalainen voi lausua on ”mutta tähän olette

⁵⁴ Clerc 2015, 207-208.

⁵⁵ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 326.

⁵⁶ Kiertokirje toimittajille 20.4.1973 WP. 7 Nba: 19. UA. KA.

jo pariisilainen”.⁵⁷ Tilanne Wienissä ei liene ollut kovin erilainen, sillä sekin on Euroopan perinteisiä, vanhoja kulttuurikaupunkeja. Numers toteaa, että ”Ranska on toinen maailma, joka ei hiventäkään välitä meidän elämäntavoistamme tai lempikuvitelmistamme.”⁵⁸ Vaikea sanoa päteekö tämä Itävaltaan, mutta ainakin itävaltalaisten toimittajien ennakkokäsitys Suomesta oli erilainen kuin kulttuurimaan mainetta tavoitteleva suomalainen virkamies sen halusi olevan. *Wiener Zeitungin* mukaan Itävallassa kliseet puista, sisusta ja järvistä hallitsevat.⁵⁹ Samoin *Salzburger Nachrichtenin* mukaan ensimmäinen mielikuva Suomesta oli ”tuhansien järvien maa”.⁶⁰

Tilannetta valaisee Itävallassa toimineen Suomi-Itävaltaseuran teettämä kysely, jossa tiedusteltiin itävaltalaisilta, mikä on ensimmäinen asia, joka tulee mieleen sanasta *Finnland*. Musiikki tai taide eivät tule ollenkaan esille tuloksista. Seuraava asetelma kuvaa, mikä on itävaltalaisten ensimmäinen ajatus, kun heille puhutaan Suomesta.

”Mitä ajattelet ensimmäisenä, kun kuulet sanan *Finnland*”⁶¹

1. Järvet (51,4%)
 2. Puut, tukki (15,7%)
 3. Sauna (8,5%)
 4. Lappi (4,2%)
 5. Yleinen maisemanäky⁶² (4,2%)
 6. Arkkitehtuuri, design. (2,8%)
- Muu: 13%

Sen sijaan arkkitehtuuri ja design pääsivät kuudennelle sijalle. Tämän voi katsoa olevan tärkeä seikka, sillä kyselyssä kysyttiin yhtäkkiä ensimmäistä asiaa, mikä tulee mieleen Suomesta eivätkä kysytyt tietenkään olleet välttämättä edes koskaan tietoisesti ajatelleet Suomea. Arkkitehtuurin kuuluisuuteen vaikuttivat kansainvälisesti mainetta niittäneet Eero Saarinen sekä Alvar Aalto. Vieraillessaan Suomessa itävaltalaiset toimittajat myös kirjoittivat arkkitehtuurista toisin kuin taiteesta, vaikkakin ainoastaan *Wiener Zeitung* omisti kokonaisen artikkelin Helsingin arkkitehtuurille. Helsingin todettiin olevan

⁵⁷ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 239.

⁵⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 238.

⁵⁹ WZ 17.6.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁶⁰ Salzburger Nachrichten (SN) 10.6.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁶¹ Suomi-itävalta ystävyysseuran teettämä kysely Itävallassa WP. 7 Nba: 23. UA. KA.

⁶² *Allgemeine Landschaftseindruck*

Empire-arkkitehtuuria henkivä kaupunki, jota kuvailtiin Itämeren helmeksi. Artikkelissa ihailtiin myös ”puutarhakaupunkeja” kuten Tapiolaa Länsi-Helsingissä.⁶³

Myös Rovaniemellä vierailleet toimittajat tutustuivat arkkitehtuuriin, eivätkä ainoastaan poroihin ja moottorikelkkoihin. Vetonauloina Rovaniemellä olivat Alvar Aallon suunnittelema Lappia-talo sekä kirjastorakennus.⁶⁴ Näiden rakennusten esittely sopi hyvin ulkoasiainministeriön tavoitteeseen luoda moderni kuva Suomesta. Mikä olisi sen vaikuttavampaa kuin kansainvälisesti arvostetun modernin arkkitehdin luomukset napapiirillä lumen ja jään keskellä? Lapin vierailultaan itävaltalaiset toimittajat muistivat mainita, että itävaltalaisiakin sotilaita oli palvellut toisessa maailmansodassa Lapissa. *Austria Presse Agentur* (Itävallan tiedotustoimisto) kirjoitti saksalaisen Otto Kindtin vuonna 1963 suunnittelema saksalaisten sotilaiden hautausmaasta, joka sijaitsee Norvajärvellä kolmekymmentä kilometriä Rovaniemeltä pohjoiseen. Artikkelissa todettiin saksalaisia kaatuneita sotilaita löytyvän yhä Lapista.⁶⁵

Tiedotustoimiston artikkelissa tai muissakaan artikkeleissa, joissa käsiteltiin toista maailmansotaa ei kuitenkaan eritelty tarkemmin miksi saksalais-itävaltalaiset sotilaat kaatuivat. Toimittajien kirjoituksista jää kuva, että kaikki sotilaat kaatuivat käytyään yhteisessä rintamassa Neuvostoliittoa vastaan. Kirjoituksista jää täysin pois se fakta, että osa Natsi-Saksan sotilaista kaatui Lapin Sodassa, joka käytiin Suomen ja Saksan välillä vuonna 1945.⁶⁶ Asiaa ei käsitelty ulkoasiainministeriön asiakirjoissa. Herääkin epäily, että ulkoasiainministeriö oli jättänyt tämän osan Lapin historiasta unholaan esitelmöidessään toimittajille, jotta Itävallan ja Suomen väliset suhteet eivät kärsisi.

Helsingissäkin itävaltalaiset toimittajat olivat kiinnostuneita germaanisen kulttuurin vaikutuksesta. Erityisesti kauppatorin alue ja kaupungintalo, entinen tsaarinpalatsi sekä Senaatintori tekivät hyvän vaikutuksen. Tässäkin toimittajat muistettiin mainita, että kyseessä olivat saksalaisen arkkitehdin Carl Engelin aikaansaannokset.⁶⁷ Arkkitehtuuri oli myös hyvä vaikuttamisen keino, sillä rakennusten avulla pystyttiin erottautumaan Itä-Euroopan sosialistisista maista. Itävaltalaiset toimittajat saivat nähdä heti Helsinkiin saapuessaan, että Suomen arkkitehtuuri ei ollut samankaltaista kuin sosialistiset rakennukset Itä-Euroopassa. Kuten *Wiener Zeitung*ssa todettiin; Suomi vaikutti

⁶³ WZ 17.6.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁶⁴ Suunnitelma ohjelmasta toimittajille 11.-15.3. WP. 7 Nba: 21. UA. KA.

⁶⁵ Austria Presse Agentur (APA) 24.3.1977. WP. 7 Nba: 21. UA. KA.

⁶⁶ WZ 17.6.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁶⁷ Die Presse 22.-23.10.1977. WP. 7 Nba: 25. UA. KA.

itävaltalaiselle kotoisalta.⁶⁸ Varmastikaan saksalaisen arkkitehdin suunnittelemat Empire-tyyliset rakennukset eivät haitanneet mielikuvaa.

Saksalaisen kulttuurin vaikutuksen löytäminen ilahduttikin itävaltalaisia toimittajia. Esimerkiksi *Wiener Zeitung* -lehdessä kirjoitettiin kuinka useat, etenkin vanhemmat suomalaiset puhuvat saksaa. Tämä ei lehden mukaan ollut ihme ottaen huomioon Saksan ja Suomen läheisen kulttuurisen vuorovaikutuksen. Tähän tosin saattoivat vaikuttaa pressiosaston järjestelyt koskien toimittajien vierailuja.⁶⁹ Pressiosaston henkilökunta luonnollisesti järjesti toimittajille vierailujen ohjelman. Joskus tämä tapahtui viimeisintä piirtoa myöten, kuten sähkössä Seppo Ovaskalta ulkoasiainministeriölle ilmenee. Ovaska pyysi pressiosastoa tarkistamaan, oliko ravintoloissa, joissa pressiosasto tarjosi toimittajille aterian, tarjolla itävaltalaista viiniä.⁷⁰ On siis hyvin todennäköistä, että vierailevien toimittajien tielle järjestettiin viinin lisäksi saksalaisesta kulttuurista ja Itävallasta kiinnostuneita henkilöitä, jotka osasivat puhua saksaa.

Saksan oletettu kulttuurinen läheisyys Suomen kanssa aiheutti myös kiusallisia tilanteita. 1970 *Salzburger Nachrichtenin* toimittaja esitti ulkoasiainministeriölle kysymyksen, miksei saksalaisia toimittajia kutsuttu vastaaville vierailuille kuin itävaltalaisia, vaikka kulttuuriset ja taloudelliset siteet Saksan kanssa olivat perinteisesti läheiset. Tätä kysymystä ulkoasiainministeri Väinö Olavi Leskinen yritti vältellä haukkumalla kysymystä naiiviksi. Itse vastaus oli epämääräinen toteamus, että molemmilla osapuolilla niin Saksan kuin Suomen puolella oli liian paljon tekemistä.⁷¹

Taustalla oli ns. Saksan-kysymys. Suomi ei ollut vielä tuolloin tunnustanut Saksan demokraattista tasavaltaa eli Itä-Saksaa eikä Saksan liittotasavaltaa eli Länsi-Saksaa. Diplomaattisuhteiden puuttuminen johtui siitä, että Saksojen kohtelu pysyisi tasapuolisena.⁷² Ei haluttu suututtaa Neuvostoliittoa eikä länsivaltoja. Samaa linjaa noudatettiin ilmeisesti toimittajien kutsumisessa. Tämä ei kuitenkaan ollut käypä virallinen selitys, sillä toimittajien kohtelun ei olisi pitänyt olla riippuvainen diplomaattisuhteista. Siksi selitykseksi tarjottiin ajanpuutetta. Ymmärrettävästi tämä ei vakuuttanut toimittajia ja haastattelusta kirjoitettiinkin ironiseen sävyyn muun muassa lisäämällä lainausmerkit sanoihin ”naiivi kysymys”. Voikin sanoa, että tällaiset hetket

⁶⁸ WZ 17.6.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁶⁹ WZ 17.6.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁷⁰ Wienin suurlähetystö ulkoasiainministeriöön 8.6.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁷¹ SN 20.8.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁷² Soikkanen 2008, 490.

eivät olleet lehdistöyhteistyön tähtihetkiä. Ulkoasiainministeri joutui vastaamaan todennäköisesti yllättävään kysymykseen. Tilanteeseen piti reagoida heti eikä vastausta pystytty valmistelemaan etukäteen, mikä vaikeutti hyvän vastauksen antamista monimutkaisesta aiheesta.

3.2. *Sauna-Suomi*

Yhtäläisyydet omaan kulttuuriin sekä Keski-Euroopasta vaikutteita saanut arkkitehtuuri loivat tuttua ja turvallista tunnetta Keski-Euroopan ytimestä, Itävallasta saapuneille vieraille. Suomi ei kuitenkaan ollut yksi Keski-Euroopan maista ja tämä fakta tunnustettiin niin ulkoasiainministeriössä kuin itävaltalaisen toimittajakunnan keskuudessa. Pekka Lähteenkorvan mukaan Suomen imago poikkesikin muista pohjoismaista. Erityisesti Ruotsia pidettiin hienostuneempänä, kun taas Suomi edusti mielikuvissa turmeltumatonta, koskematonta luontoa.⁷³ Vaikka Suomesta haluttiin antaa moderni ja teollistunut kuva, ei luontosuhdetta ja kulttuurillisia ominaispiirteitä unohdettu. Esimerkkinä tästä käy erityisesti presidentti Urho Kekkosen urheilutaustan mainostaminen, jolla vedottiin vanhaan jo Paavo Nurmen aikana muodostuneeseen urheilulliseen Suomi-kuvaan. Vuonna 1972 järjestetyn lehtimiesvierailun lehdistökatsauksessa Anders Hulden kiinnittää huomiota useiden itävaltalaisen toimittajien kiinnostukseen Kekkosen urheilutaustaa kohtaan, jota on ”selostettu seikkaperäisesti”.⁷⁴

Myös *Salzburger Nachrichten* ja *Neue Zeit* loivat kuvaa Kekkosesta kuvaa urheilijana artikkeleissaan. Molemmat lehdet käyttivät Kekkosesta kertovissa artikkeleissa kuvituskuvina kuvaa, jossa Kekkosen lenkkeilee metsän siimeksessä.⁷⁵ Samoissa artikkeleissa, joissa kirjoitettiin Kekkosen urheilusta, kirjoitettiin Kekkosesta vahvana johtajana, joka oli kuin monarkki paitsi, että hänellä oli enemmän valtaa ja hänet oli valittu.⁷⁶ Kekkosta kuvailtiin myös kuin kansallisena instituutiona, joka varmisti jatkuvuuden ulkopolitiikassa erityisesti Neuvostoliiton suhteen. Presidentti Kekkonen ei kuitenkaan ollut toimittajien mukaan ”tyypillinen kansantribuuni” tai kommunisti.⁷⁷

⁷³ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 201.

⁷⁴ Ulkoasiainministeriö lehdistökatsaus 25.5.1972. WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁷⁵ SN 29.8.1970, NZ 18.8.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁷⁶ Ulkoasiainministeriön lehdistökatsaus 25.5.1972 WP. 7 Nba: 22. UA. KA.

⁷⁷ Neue Zeit (NZ) 18.8.1970. WP 7 Nba: 15. UA. KA.

Urheilu olikin positiivisena osana presidenttiyttä, joka osoitti Kekkonen vahvaa otetta ulkopoliitikasta.

Huomattavasti ristiriitaisempi osa Suomi-kuvan luomisessa oli saunalla ja *Sauna-Neutralismus* -ilmaisulla. Kuten jo aikaisemmin mainittu *Sauna-Neutralismus* -ilmaisua oli käytetty Itävallan lehdistössä sävyltään negatiivisesti. Kokonaisuudessaan sauna oli kuitenkin tärkeä Suomi-kuvan kannalta. Itävaltalaisille toimittajille järjestettiin 1970-luvulla saunomiseen keskittyviä vierailuja. Kyseessä olivat matkailualan toimittajille suunnattu *Sauna in Finnland* lehdistövierailut, joissa matkailualan toimittajia kutsuttiin tutustumaan ”saunaan elämänmuotona”, kuten Arvi Siirala Suomen suurlähetystöstä tavoitteen muotoili.⁷⁸ Louis Clercin mainitsema ulkosuhdetoiminnan hajaantuminen tuli tässä esille, sillä matkoja olivat entisestä poiketen järjestämässä ulkoasiainministeriön lisäksi myös matkailun edistämiskeskus sekä Finnair. Lisäksi ulkomaankauppahallinto otti osaa järjestelyihin, sillä se tavoitteli Itävallan saunamarkkinoita.⁷⁹

Vierailleet toimittajat kirjoittivat saunakulttuurista pääasiassa positiivisesti. Yleensä lehdissä kirjoitettiin saunasta yksilöllisenä ja rauhallisena kokemuksena.⁸⁰ Poikkeuksena tästä oli *Neue Kronen Zeitung*, jonka kuvissa poseerasivat alastomat naiset humorististen ”voittajafiilis 90 asteessa” otsikon kanssa.⁸¹ Lisäksi *Neue Kronen Zeitung* kirjoitti otsikolla ”Aika Koville Aineille”, jossa suomalaisten todettiin juovan vodkaa, saunovan ja tekevän hienoja huonekaluja.⁸² Ulkoasiainministeriön näkökulmasta tarinat vodkasta ja alastomista nuorista maista eivät olleet parhaita artikkeleita Suomen erottamiseksi Itä-Euroopan sosialistisista maista. Toisaalta hyvä puoli oli designin mainitseminen, minkä voi katsoa olleen osa modernin Suomi-kuvan luomisprosessia.

Saunominen ja saunat olivat myös kiinteitä osia niidenkin itävaltalaisien toimittajien vierailuissa Suomeen, jotka eivät kirjoittaneet matkailun näkökulmasta. Tämä näkyy lehtien artikkeleissa, joissa yhdistettiin usein Suomen kuvitellut tai todelliset ulkopoliittiset ja sisäpoliittiset haasteet. *Neue Zeit* -lehti kirjoitti ministereiden kokouksen alkavan aina hallituksen yhteisellä saunailalla. Naiset eivät kuitenkaan olleet tervetulleita näihin saunomisiin, sillä Suomessa miehet ja naiset saunovat erillään toisistaan. Lehden mukaan naispolitiikot aiheellisesti syyttivät, että päätökset politiikassa oli tehty jo ennen

⁷⁸ Wienin suurlähetystö matkailunedistämiskeskukselle 3.6.1976. WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

⁷⁹ Suomen suurlähetystö matkailunedistämiskeskukselle 3.6.1976 WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

⁸⁰ Arbeiter Zeitung (AZ) 26.8.1976, Die Presse 4.9.1976. WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

⁸¹ Neue Kronen Zeitung (NKZ) 11.9.1976. WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

⁸² NKZ 11.9.1976. WP. 7 Nba: 17. UA. KA.

varsinaisia neuvotteluita. Lehden mukaan oli kirjoittamaton sääntö, että yhdessä saunoneet sinuttelevat toisiaan aina saunakerrasta lähtien.⁸³ Toimittajien mukaan sauna siis toisaalta tasa-arvoisti ihmisiä ja toi heidät muodollisuuksien ulkopuolelle, mutta toisaalta jätti naiset ulkopuolelle päätöksenteosta. Sinuttelu saunan jälkeen vaikuttaa erikoiselta huomiolta, sillä Suomessa sinuttelu oli melko yleistä. Saattaakin olla, että itävaltalaiset toimittajat tiivistivät suomalaisuuden saunassa kokemaansa epämuodollisuuteen.

Muutenkin kirjoituksissa sauna yhdistettiin vahvasti politiikkaan. *Salzburger Nachrichten* kirjoitti artikkelissaan ”Raahaa vihollisesi saunaan” varsin värikkäästi saunan ja Suomen politiikan suhteesta. Lehdessä todetaan seuraavasti:

*”Aivan kuin entisaikojen kiinalaiset, jotka tarjosivat kriittiselle neuvottelukumppanille ensin lounaan ja sitten lähestyivät varovasti ongelma, samalla tavalla suomalaiset poliitikot ja liikemiehet vievät vieraansa saunaan: Hiessä ja höyryssä sulavat ennakoasenteet ja aggressiot, mikä nostaa kompromissihalukkuutta”.*⁸⁴

Toimittajan mukaan Suomalaiset poliitikot olivatkin saavuttanut maalleen paljon hikoiluttamalla saunassa sekä lännen, että idän johtajia.⁸⁵ Saunaa koskevat artikkelit olivat periaatteessa positiivisia; suomalaisten laajoja keinoja politiikassa ihailaan artikkeleissa.

Kuitenkaan saunan käyttäminen Suomi-kuvan edistämisessä ei ollut täysin ongelmatonta. Saunaa kohtaan oli ennakkoluuloja ulkomailla ja usein se yhdistettiin moraalittomuuteen alastomuuden takia⁸⁶. Itävaltalaisten artikkeleissa tämä ei ollut varsinaisesti ongelma *Neue Kronen Zeitung* -lehden artikkelia lukuun ottamatta.

Toisaalta ongelmana oli, että saunominen ei vastannut kuvaa modernista parlamentaristisesta politiikanteosta. Itävaltalaiselle lukijalle saattoi nousta kysymys, miksi Suomessa oli tarpeen saunoa ulkopoliittikkansa hoitamiseksi. Eihän Itävallassakaan tarvinnut saunoa ulkomaiden edustajien kanssa vaan asiat voitiin hoitaa vaatteet päällä virallisesti ja avoimesti. Pekka Lähteenkorvan mukaan kylmän sodan aikana ulkoasiainministeriössä saunaa ei pidetty erityisen hyvänä välineenä Suomi-kuvan

⁸³ NZ 21.8.1970. WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁸⁴ SN 20.8.1970 WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁸⁵ SN 20.8.1970 WP. 7 Nba: 15. UA. KA.

⁸⁶ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 79.

kehittämisessä. Ulkoasiainministeriön mielestä sauna kuului Suomen vanhaan roolihahmoon, joka vetosi vain arktisen eksotiikan harrastajiin⁸⁷. Ulkoasiainministeriössä ei kuitenkaan pahoitettu mieltä tästä ainakaan avoimesti. Olisihan herkkänahkaisuus saattanut herättää vieläkin enemmän epäilyksiä ja osoittaa, että Suomessa oli ongelma avoimuuden kanssa. Itävaltalaiset toimittajat olivatkin usein kiinnostuneempia Suomen kulttuurin ja politiikan ominaispiirteistä kuin modernista teollisuudesta ja sosiaalipolitiikasta. Vieraiden toiveita seurattiinkin, jotta heidät saatiin pidettyä tyytyväisinä.

⁸⁷ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 117.

Loppulause

Suomi pyrki 1970-luvulla luomaan itsestään kuvaa modernina, teollistuneena ja puolueettomana maana. Epäilyjä etenkin puolueettomuudesta esiintyi ja siksi Suomessa pyrittiin vakuuttamaan epäilijöitä tai ainakin hankkia uskottavia tukijoita. Itävaltalaisessa toimittajakunnassa epäilijöitä oli paljon, sillä Itävallassa ei haluttu kuulua samaan puolueettomien joukkoon kuin Suomi, sillä Suomea pidettiin liian paljon Neuvostoliittoon päin suuntautuneena. Itävallassa haluttiin erottautua Suomesta, jotta voitiin samaistua enemmän Ruotsiin ja Sveitsiin, joiden puolueettomuudella katsottiin olevan pidemmät juuret ja sen takia niitä pidettiin parempina. Kuitenkin myös potentiaalisia tukijoita Itävallan lehdistössä oli juuri sen takia, että Suomen ja Itävallan koettiin olevan samassa tilanteessa. Näidenkin toimittajien mielestä Suomi oli kuitenkin huomattavasti paremmissa asemissa Venäjän naapuruuden vuoksi.

Ulkoasiainministeriö valmisteli itävaltalaisien toimittajien vierailuja huolella muun muassa etsimällä kiinnostavia vierailukohteita ja lähettämällä materiaalia, joka kertoi Suomen oman näkökulmasta ulkopoliitikasta, mutta myös kulttuurista. Toisaalta ulkoasiainministeriön maakohtaisen erikoistumisen puuttuminen aiheutti sen, että ulkoasiainministeriössä ei ollut mahdollisuutta perehtyä syvällisesti Itävallan tilanteeseen. Tämä näkyi vaihtelevina toimittajakokoonpanoina vierailuilla sekä siinä, että joskus jopa ruotsalainen toimittaja eksyi mukaan kokoonpanoon.

Analysoimistani itävaltalaisien toimittajien artikkeleista sekä ulkoasiainministeriön asiakirjoista käy esille, että toimittajat kirjoittivat vaihtelevasti Suomesta. Kirjoituksista nousi yksi teema ylitse muiden; puolueettomuus. Useimmat lehdet kirjoittivat Suomen puolueettomuudesta kriittisesti, mutta analyttisesti; Suomen katsottiin pyrkivän puolueettomuuteen juuri siitä syystä, että se joutui jatkuvasti Neuvostoliiton painostuksen alaiseksi. Ainoastaan kommunistisen puolueen *Volksstimme*-lehti kirjoitti positiivisesti Suomen ja Neuvostoliiton suhteesta ja piti sitä esimerkkinä Suomen puolueettomuuden ylivoimaisuudesta verrattuna Itävaltaan.

Ulkoasiainministeriön kannalta parhaimpiin toimittajiin kuului *Die Presse* -lehden Thomas Chorherr, johon lehdistöpäällikkö Huldenilla oli lämpimät suhteet. Nämä hyvät suhteet kävivät ilmi heidän välisestä kirjeenvaihdostaan sinutteluna ja vähempänä muodollisuutena. *Die Presse* olikin yksi esimerkki ulkoasiainministeriön kannalta

parhaimmista yhteistyökumppaneista. Itävaltalaiden toimittajien parhaimmissa kirjoituksissa huomio kohdistettiin pois Neuvostoliiton vaikutuksesta Suomeen ja korostettiin Suomen moderniuutta ja samankaltaisuutta Itävaltaan verrattuna. Samankaltaisuutta Itävallan ja Suomen välillä etsi moni muukin vieraileva toimittaja kirjoituksissaan. Suomesta annettiin kuva maana, jolla oli saksalaisia piirteitä, mutta joka oli joutunut Neuvostoliiton ikeen alle. Kuvaa Suomesta Saksaan läheisessä suhteessa olevana maana ulkoasiainministeriö ei pyrkinyt vähentämään vaan sen muodostumista jopa edistettiin.

Suomen edistämiseksi käytettiin myös eksotiikkaa kuten luontoa ja Lappia, sekä erityisesti saunaa. Saunominen oli erityisessä osassa, sillä Itävallassa tiedettiin, että sauna oli keksitty Suomessa. Sauna oli esiintynyt Itävallan politiikassa huonosävytteisenä sanana ”Sauna-diplomatiana”, joka oli osa pahamaineista *Neutralismus* -politiikkaa. Tällä kuvattiin Suomen taipuvaisuutta alistua Neuvostoliiton tahtoon. Sauna vaikutti olevan kuitenkin olennainen osa Suomea ja siksi sitä ei pystytty eikä haluttu jättää pois itävaltalaiden vierailuilta. Erityisesti Itävallan suurin lehti *Neue Kronen Zeitung* kirjoitti saunasta populaariin tyyliin kertoen saunasta, vodkasta ja alastomuudesta. Lehden tyyli oli ronskein itävaltalaisista lehdistä, mutta sen koko vastasi usean ”laatulehden” yhteenlaskettua levikkiä ja siksi *Neue Kronen Zeitung* olikin tärkeä osa lehdistövierailuja.

Eksotiikkaan kuului myös kuva Suomesta urheilumaana, jonka ilmentymänä toimi Paavo Nurmen sijasta nyt tasavallan presidentti Urho Kekkonen. Kekkonen urheiluharrastus kuvasti toimittajien kirjoituksissa hänen institutionalisoitunutta asemaa vahvana valtionpäämiehenä. Kekkosta kuvailtiin Suomen ulkopoliittikan jatkuvuuden varmistajana. Jatkuvuus oli toimittajien näkökulmasta tarpeellista Neuvostoliiton vaatimuksista johtuen. Toisaalta lehdissä tehtiin selväksi, että Kekkonen ei ollut kommunisti. Toimittajat kuvailivat Kekkosta pikemminkin kansan valitsemana monarkkina. Kokonaisuudessaan toimittajien kirjoittelu Kekkosesta oli kuitenkin positiivista.

Suomen ja Itävallan välillä esiintyi kilpailua aktiivisen puolueettoman ulkopoliittikan suhteen. Suomen ulkoasiainministeriölle lieneekin ollut tärkeää vakuuttaa juuri itävaltalaisia, jotta nämä eivät vaikeuttaisi hyvän kansainvälisen Suomi-kuvan rakentamista. Lehdistövierailuja valmisteltiin huolellisesti ja vierailuissa hyödynnettiin

niin eurooppalaista arkkitehtuuria kuin kotimaista muotoiluakin. Neuvostoliiton ja YYA-sopimuksen lisäksi muitakin kyseenalaisia aiheita välteltiin. Itävaltaisten toimittajien vieraillessa Lapissa historiasta kerrottiin, mutta vain valikoidusti. Lapin sodasta ei kerrottu, jottei vieraille jäisi negatiivisia mielikuvia. Itävaltaisten toimittajien lehdistövierailut Suomeen olivat stereotyyppien ja rationaalisuuden välillä tasapainoilua. Vierailuiden ansiosta toimittajat toivat Suomen, ja ennen kaikkea sen puolueettomuuspolitiikan itävaltaisten tietoisuuteen. Vierailteiden itävaltaisten kirjoitukset Suomen asemasta kansainvälisessä politiikassa olivat ymmärtäväisiä ja pääasiassa positiivisia. Vierailijat eivät kuitenkaan asettaneet Suomea ja Itävaltaa samaan asemaan vaan Suomen puolueettomuuden katsottiin olevan aina vaarassa.

Lähdeluettelo

I Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto, Oulu (KA).

Ulkoasiainministeriön arkisto, Wienin Pääkonsulaatin arkisto

7 Nb: 4 Suomen tunnetuksi tekeminen 1960-1983

7 Nb: 5 Suomen tunnetuksi tekeminen 1971 – 1983

7 Nb: 6 Suomen tunnetuksi tekeminen 1957 – 1983

7 Nb: 7 Suomen tunnetuksi tekeminen 1961-1983

Tutkimuskirjallisuus

Clerc, Louis & Kivioja, Virpi & Kleemola, Olli. 2015: *Sotapropagandasta brändäämiseen – Miten Suomi-kuvaa on rakennettu*. Turun yliopiston Poliittisen historian julkaisuja -sarja. Docendo Oy. Ylistönmäentie 24 40500 Jyväskylä. 2015.

Jakobson, Max. 1998: *Finland in the New Europe*. The Washington Papers : 175. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.

Kullaa, Rinna. 2011: *Non-Alignment and its Origins in Cold War Europe: Yugoslavia, Finland and the Soviet Challenge*. I.B. Tauris, London 2011.

Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi. 2004: *Idän Etuvartio? – Suomi-Kuva 1945-1981*. Werder Söderström Osakeyhtiö Helsinki.

Soikkanen, Timo. 2008. *Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkosen kaudella. 2, Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970-81*. Suomen ulkoasiainministeriö ja Kustannusosakeyhtiö Otava. Otavan Kirjapaino Oy Keuruu 2008.

Vahtola, Jouko. 2003. *Suomen Historia: Jääkaudesta Euroopan Unioniin*. Suuri Suomalainen Kirjakerho OY Helsinki.

